

Extrauppgifter till Litteraturen lever – Antiken–1914

ROLIGA EXTRAUPPGIFTER TILL
Litteraturen lever – Antiken–1914

Utarbetade av LISA IVERSTAM *och* MARIE CARLSSON

Boken *Litteraturen lever – Antiken–1914* innehåller ett stort antal arbetsuppgifter: textfrågor, ”tänk vidare-frågor” och instuderingsfrågor. Det här häftet innehåller ytterligare ett antal arbetsuppgifter där fokus framförallt ligger på det fria och kreativa: heta diskussionsämnen (och andra), skrivuppgifter som anknyter till det lästa men också utmanar fantasin, uppgifter som går ut på att dramatisera och spela upp, tips på redovisningsformer som gör läsningen roligare och utgångspunkter för vidare studier kring sådant som har känts intressant och som man vill veta mer om – samt inte minst uppmaningen att försöka åstadkomma Alla Tiders Mest Minnesvärda Författarpresentation ...

Till bokanalyserna och personbeskrivningarna hör mallar att utgå ifrån, se s. 26 och 28 i häftet.

En riklig uppsättning redskap för att lösa de muntliga och skriftliga uppgifterna finns i *Praktisk handbok i svenska* (best.nr 21-18422-4) och *Handbok i svenska språket* (best.nr 21-19708-3).

Till *Litteraturen lever* finns också ett häfte med de äldre textutdragen återberättade på modern svenska samt ett häfte med förklaringar av svåra ord och fraser – laddas ner gratis från www.liber.se.

INNEHÅLL

Antiken	3
Medeltiden	8
Renässansen	12
Upplýsningen	16
1800-talet	20
Mall Bokanalys	26
Mall Personbeskrivning	28

Antiken

DISKUTERA!

1. Läs och kommentera förordet ”Till läsaren”, s. IV. Vad har författaren rätt i och vad håller du inte med om? Argumentera för dina åsikter!
2. När Odysseus män träffar på kyklopen visar de öppet sin rädsla och skräck. Är man ”feg” om man visar sig rädd eller är man modig om man visar sig ”feg”?
3. Vilka egenskaper skulle en ung man besitta under antiken? Hur ser det ut idag? Vilka egenskaper är viktiga för en man? För en kvinna? Skiljer de sig åt på något vis? Om ja, varför då?
4. När Hektor dör, fruktar hans fru Andromache för hur deras sons liv kommer att bli. På vilket sätt kommer Hektors död att skada sonen, befarar Andromache? Förklara hur hon resonerar!
5. Ge exempel på filmer, historier, dataspel eller något annat som tar upp teman som ”sonen som letar efter sin förvunne far” och ”den ensamme hämnaren”!
6. Vilka personer i dagens samhälle skulle vi kunna kalla rapsoder? Vilken funktion fyller rapsoden?
7. Läs dikten ”Plötsligt framstår han ...” på s. 27. Spelar det någon roll för din upplevelse av dikten om diktens ”du” är en man eller en kvinna om vi förutsätter att diktens ”jag” är Sapfo, alltså en kvinna? Hur, i så fall?
8. Sokrates sa att det viktigaste för människan är inte att leva utan att leva väl. Vad tror du att han menade med det? Håller du med honom?
9. Vilken livsåskådning passar bäst in på det västerländska livet idag? Den apolloniska eller den dionysiska?
10. Vad tycker du om Aiskylos resonemang om blodshämnd (s. 39)? Tar han i för mycket när han vill visa sin inställning (se avsnittet om ”hämndburgare” ...)?
11. Ge exempel på filmer, böcker eller spel som har en huvudperson som likt kung Oidipus oförtrutet jobbar i riktning mot sin egen undergång utan att ha en aning om vart han är på väg!
12. Hur tänker Medea kring kvinnans roll och lott? Förklara och kommentera! I vilka avseenden är livet annorlunda idag? Är kvinnans lott i något avseende detsamma, eller snarlik – vad tycker du?
13. Vad tror du om Lysistrates idé om sexstrejk? Skulle det fungera på riktigt?
14. Finns det någon vits med att hålla gamla historier vid liv?

15. Aeneas tvingas gå igenom många prövningar för att bli vuxen: utstå stormar och irrfärder, överge sin älskade och se många av livets hårda villkor i vitögat. Vilka prövningar måste människor idag gå igenom för att bli vuxna? När är man egentligen vuxen? Är det någon särskild ålder eller har det mer att göra med vilka erfarenheter man har?
16. När romarriket bryter samman är det något alldeles oerhört då och där – försök hitta en parallell till något liknande som rent teoretiskt skulle kunna hända idag!
17. Kommentera resonemanget om Bibeln som litteratur och helig skrift på s. 60!
18. Vad tror du det är som gör att många historier och filmer fortfarande handlar om samma saker som Gilgamesh?

SKRIV!

1. Välj en av illustrationerna i kapitlet och skriv med bilden som utgångspunkt. Välj ett eller flera av nedanstående angreppssätt:
  - gör en konkret beskrivning av bilden – vad ser du?
  - gör en personlig kommentar eller reflektion
  - använd bilden som inspiration för tio minuters helt fri skrivning
  - ta reda på mer om konstnären och konstverket och sammanställ informationen
  - skriv en novell eller dikt som utgår från vad man ser på bilden
  - låt någon av personerna på bilden träda fram och tala
  - skriv en tidningsartikel eller notis om det som bilden skildrar.
2. Nygift och med en son på bara ett år kallas den unge Odysseus från Ithaka ut i kriget. Skriv minst tre olika texttyper om denna händelse. Välj bland nedanstående ämnen:
  - en dagbokssida ur Odysseus eller Penelopes dagbok
  - en kort tidningsnotis om någon av händelserna
  - en insändare om någon av händelserna
  - ett brev från Penelope till Odysseus (eller tvärtom) strax efter att han har givit sig iväg
  - en propagandatext för eller mot det trojanska kriget.
3. Föreställ dig att du är Odysseus. Du har just kommit undan kyklopen med blotta förskräckelsen. Vid första tillfälle skriver han hem för att berätta om den fruktansvärda händelsen. Skriv det brevet!
4. Välj en av gudarna på s. 13 och läs en myt om denne. Skriv ett referat och läs eventuellt upp för klassen.
5. Välj ett av nedanstående ämnen:
  - Skriv en nyhetsartikel som handlar om Medea och hennes liv. ("Så blev hon barnamördare – Medeas liv fram till katastrofen")
  - Skriv ett brev från en av Medeas grannar till hennes goda vän som bor på en annan plats i landet. ("Kära Myrrine! Du kan inte tro vad som har hänt här ...")

6. Försök att skriva fem frågor i Sokrates förlösande stil. Bilda smågrupper och ställ sedan frågorna till dina klasskamrater. Du ska försöka få dina klasskamrater att tänka själva och tänka stort.
7. Skriv din egen "Konsten att älska". Vilka råd ger du till dagens man som vill förföra en kvinna? Vilka råd ger du till dagens kvinna? Hur skiljer sig dina råd från Ovidius'? Vilka råd, om några, förblir desamma?
8. Hexameter heter versmåttet som de flesta av antikens verk är skrivna på (rytmen i hexameter låter som meningen "Húggen och óhuggen véd / i stö'rre och míndre partíer"; betonad stavelse markerad). Försök att skriva en egen dikt på hexameter! Den kan handla om precis vad som helst ("Pápperskorg stå'r vid en vä'gg / och jag vét inte várför den stå'r där ...")
9. Läs hela myten om Orfeus och Eurydike. Beskriv Orfeus besök i dödsriket, inte som ett torrt referat utan med känsla. Vad känner han? Beskriv hans känslor inför mötet med Eurydike så detaljerat du kan.
10. Resonera om det dionysiska kontra det apolloniska människoidealet – antingen i en essä eller utredande uppsats eller genom att skriva en novell där de båda typerna ställs emot varandra.
11. Rubriken är "Blodshämnd" – tolka den helt fritt!
12. När Caesar skrev om germanernas älgjakt fick han så gott som allting om bakfoten. Skriv en skämtsam skildring i samma stil! Tänk dig att någon från ett annat, mycket fjärran, land (eller en annan galax) som har förstått lite men inte riktigt allt rapporterar hem om det märkliga Sverige. Skildra midsommarafton, mellandagsrean, husvagnssemester, Vasaloppet och andra intressanta fenomen så som de rimligen måste te sig för en riktigt långväga besökare.
13. Välj en berättelse ur Gamla testamentet. Skriv ett referat och återberätta den för klassen. Finns det något i berättelsen som du gillar? Som du ogillar?
14. Välj något av ordspråken på s. 67 och skriv en berättelse (som gärna får utspelas i modern tid) som illustrerar det som ordspråket går ut på.
15. Vilken är *din* världsbild? Vad tror du på? Vad är en människa, enligt ditt sätt att se det – styrd av gud(ar), av sitt eget förnuft eller av något annat? Skriv och berätta!
16. Med hjälp av en fantastisk tidsmaskin, utvecklad på elprogrammet på ett gymnasium i här i stan, har du just fått möjligheten att färdas tillbaka i tiden. Maskinen är inte riktigt färdig så den här gången kan du bara resa tillbaka till antiken. Du kan välja mellan att hamna någonstans i Grekland eller i Rom. Skriv ett reportage om din tidsresa och berätta vad du varit med om och hur du upplevde livet på platsen du hamnat. Använd alla dina sinnen: syn, hörsel, lukt, smak, känsel!

LÄS EN BOK!

Skriv en bokanalys

Läs en bok som på något sätt behandlar antiken – välj bland tipsen på s. 49 (Grekland) och Rom (s. 70) eller ta något helt annat! Gör sedan en bokanalys enligt mallen Bokanalys. Tänk på vad du har lärt dig om epoken i kapitlet och se vad som är typiskt för epoken i den bok du väljer att läsa.

Gör ett personporträtt

Välj ut en intressant person i din bok. Gör sedan en personbeskrivning enligt mallen Personporträtt.

SPELA UPP!

1. Skriv en dialog till avskedsscenen mellan Odysseus och Penelope. Vad säger de till varandra, tror du? Vad skulle du ha sagt? Spela upp inför klassen.
2. Välj en kort dialog ur ett antikt drama, t.ex. *Kung Oidipus*, *Lysistrate* eller *Medea*. Läs och repetera tillsammans med några klasskamrater. Spela upp dialogen inför klassen.
3. Välj en antik myt och dramatisera den. Läs och repetera tillsammans med några klasskamrater. Spela upp myten inför klassen.
4. Skriv en monolog där Orfeus talar i dödsriket – kanske ska han snart få se Eurydike, kanske har han just slutgiltigt förlorat henne. Repetera och framför!
5. Skriv en modern kvinnas "Medeamonolog": vad händer när man har gift sig eller bestämt sig för att leva tillsammans med en man? Obs – du måste inte nödvändigtvis ha samma grundinställning som Medea!

ARBETA VIDARE – FÖRDJUPNING

Många av fördjupningsuppgifterna kan redovisas på valfritt sätt: skriftligt, muntligt, som en diskussion, som en powerpointpresentation eller ett collage, med musik, med bilder ... – diskutera med din lärare!

1. Förklara följande ord och uttryck. Tala också om var de ursprungligen kommer ifrån.
  - maraton
  - spartansk
  - siren
  - cyklop
  - lesbisk
  - odyssé
  - olympiad
  - att vara mellan Skylla och Karybdis

2. Vad är "oidipuskomplex"? Sök fakta och skriv en förklaring, som en uppslagsboksdefinition om du vill. Lägg dessutom till en egen fri kommentar: är detta en rimlig teori, enligt din mening?
3. Vilket intryck får du av den antika kvinnans liv? Hur tror du att de antika kvinnornas vardag såg ut? Ta reda på mer och sammanfatta!
4. Ta reda på mer om olympiska spel, i historisk och modern tid, och sammanfatta (skriftligt, muntligt eller t.ex. som en powerpointpresentation). Komplettera gärna presentationen med bild och/eller musik som passar.
5. Ta reda på mer om den antika teatern och sammanfatta som ovan.
6. I vad hade människorna under antiken rätt? I vad hade de fel? Ge dina egna synpunkter på deras världsbild, dvs. deras sätt att se på verkligheten. Är det något vi saknar i dagens samhälle? Skriv en utförlig, utredande uppsats där du gärna får komplettera med fakta från flera källor. Berätta först om antikens världsbild, så som den presenteras och framstår i dina källor, och sedan din egen. Avsluta med att jämföra dem och kom på så sätt fram till skillnader och likheter.
7. Få kvinnor från äldre epoker finns med i den så kallade "kanon", dvs. de texter som man traditionellt har läst i skolan i århundraden och som oavsett om vi vill det eller inte har format sättet att tänka ända framme i våra dagar. Ändå finns det i alla historiska epoker exempel på framstående tänkare, författare, konstnärer och vetenskapsmän som var kvinnor även om de ofta är mindre kända. Leta reda på några sådana "doldisar" från antiken, lär dig mer om en av dem och gör en personbeskrivning som skulle passa i en lärobok! I Nina Burtons *Den nya kvinmostaden* (Bonniers 2005) och Tuva Korsströms *Kan kvinnor tänka? – en undersökning av det kvinnliga tänkandets villkor* (Symposion 2002) finns många bra tips.
8. Välj en författare från epoken, en som nämns i boken eller någon annan, och gör en presentation av honom/henne. Du har säkerligen gjort författarporträtt tidigare, så du kan principen: "sök fakta, sammanställ, presentera" – men den här gången ska du planera din presentation så att åhörarna (åskådarna, deltagarna, spelarna, lunchgästerna, resenärerna?) aldrig glömmer författaren ifråga ... använd helt enkelt all kreativ fantasi du har!

Medeltiden

DISKUTERA!

1. Titta på Göte Göranssons bild på gästabudet på s. 78. Reflektioner?
2. Föreställ dig att din pappa och storebror bestämmer vem du ska gifta dig med. Vad säger du?
3. Läs beskrivningen av Brynhild på s. 82 och försök hitta hennes moderna motsvarigheter – i fiktionen eller i verkliga livet.
4. Vilken syn på krig finns i Rolandssången? Hur överensstämmer den synen med din egen? Med hur krig skildras i filmer och böcker under 1900- och 2000-talen?
5. Finns det några likheter mellan medeltidens höviska svärmerier och vår tids flirtande? Vilka är skillnaderna?
6. Diskutera resonemanget om klassiker på s. 103–104!
7. Villon brukar fascinera de flesta som får höra talas om honom. Vad är det som är så spännande med Villon?
8. Vad berättar Havamal om livet på Island? Vad är det man ska akta sig för och tänka på, enligt Havamal?
9. De isländska sagorna är kryddade med snärtiga repliker, ”understatements”. Läs utdraget ur Njals saga och ge exempel på sådana repliker. Kan du komma på liknande repliker från någon modern film? Vilket syfte har sådana understatements – vilket intryck ger de?
10. Utgå från den isländska sagan i boken. Vilka egenskaper tror du uppskattades på Island under den här tiden?
11. Varför tror du att många är så intresserade av vikingarna idag? Försök förklara både utifrån vad som anses vara typiskt för vikingatiden och vad som är typiskt för dagens samhälle.
12. Jämför medeltiden med antiken och med vår egen tid. Vad i sättet att tänka och se på verkligheten är lika och vad är olika?
13. Hur såg man på äktenskapet på medeltiden? Vad är likt våra dagars synsätt? Vad är olikt? Vilket sätt att se det är bäst?

SKRIV!

1. Välj en av illustrationerna i kapitlet och skriv med bilden som utgångspunkt. Välj ett eller flera av nedanstående angreppssätt:
  - gör en konkret beskrivning av bilden – vad ser du?
  - gör en personlig kommentar eller reflektion
  - använd bilden som inspiration för tio minuters helt fri skrivning
  - ta reda på mer om konstnären och konstverket och sammanställ informationen
  - skriv en novell eller dikt som utgår från vad man ser på bilden
  - låt någon av personerna på bilden träda fram och tala
  - skriv en tidningsartikel eller notis om det som bilden skildrar.
2. Dante delar in helvetet i nio kretsar (se bild på s. 108–109). Hur ser din egen helvetestratt ut? Vilka befinner sig i helvetets förgård? Vilka hamnar längst ned? Resonera kring människotyper – undvik personangrepp! Illustrera gärna.
3. Skriv, liksom Villon, ditt eget låtsastestamente. Du kan både skänka bort konkreta saker som ägodelar och abstrakta, t.ex. egenskaper, elaka ord och beröm.
4. Skriv en ballad! Du kan skriva en nutida version men några typiska drag från medeltiden måste vara med. Titeln ska vara pampig och medeltida, händelseförloppet ska vara dramatiskt och givetvis ska du också ha med ett riktigt stiltigt omkväde.
5. Med hjälp av en fantastisk tidsmaskin, utvecklad på elprogrammet på ett gymnasium i här i stan, har du just fått möjligheten att färdas tillbaka i tiden. Maskinen är inte riktigt färdig så den här gången kan du bara resa tillbaka till medeltiden. Du kan välja mellan att hamna någonstans i Europa eller på Island. Skriv ett reportage om din tidsresa och berätta vad du varit med om och hur du upplevde livet på platsen du hamnat. Använd alla dina sinnen: syn, hörsel, lukt, smak, känsel.

LÄS EN BOK!

Skriv en bokanalys

Läs en bok som på något sätt behandlar medeltiden – välj bland tipsen på s. 149–150 eller ta något helt annat! Gör sedan en bokanalys enligt mallen Bokanalys. Tänk på vad du har lärt dig om medeltiden i kapitlet och se vad som är typiskt för epoken i den bok du väljer att läsa.

Gör ett personporträtt

Välj ut en intressant person i din bok. Gör sedan en personbeskrivning enligt mallen Personporträtt.

SPELA UPP!

1. Läs om Dantes och Vergilius resa i helvetet. Vilka möter de? Vad säger de? Skriv egna dialoger och repetera tillsammans med några klasskamrater. Spela upp scenen inför klassen.
2. Framför ”De hängdas ballad”! Gör en inlevelsefull uppläsning, sjung eller sammanställ texten till en prosamonolog och framför sedan!

ARBETA VIDARE – FÖRDJUPNING

Många av fördjupningsuppgifterna kan redovisas på valfritt sätt: skriftligt, muntligt, som en diskussion, som en powerpointpresentation eller ett collage, med musik, med bilder ... – diskutera med din lärare!

1. Det människor inte vet något om är de ofta rädda för. Stämmer det på dig? Vad är du rädd för? Vad är vår tids drakar? Vilken är din? Ta reda på så mycket du kan om något du är rädd för och berätta sedan om dina personliga ”drakar” och hur du bekämpar dem.
2. Vad innebar feodalsystemet? Beskriv – gärna med en förklarande bild.
3. Vilka är de sju dödssynderna? Vad ledde en sådan synd till, enligt medeltidmänniskan? Vad tycker du om de sju dödsynderna? Vilka sju karaktärsdrag skulle du välja ut som de absolut värsta tänkbara? Och vad är kardinaldygderna – ta reda på och kommentera!
4. Välj en av gudarna på s. 122 och läs en myt om denne. Dela sedan, på valfritt sätt, med dig din nyvunna kunskap till resten av klassen.
5. I vad hade människorna under medeltiden rätt? I vad hade de fel? Ge dina egna synpunkter på deras världsbild, dvs. deras sätt att se på verkligheten. Är det något vi saknar i dagens samhälle? Skriv en utförlig, utredande uppsats där du gärna får komplettera med fakta från flera källor. Berätta först om medeltidens världsbild, så som den presenteras och framstår i dina källor, och sedan din egen. Avsluta med att jämföra dem och kom på så sätt fram till skillnader och likheter.
6. Få kvinnor från äldre epoker finns med i den så kallade ”kanon”, dvs. de texter som man traditionellt har läst i skolan i århundraden och som oavsett om vi vill det eller inte har format sättet att tänka ända framme i våra dagar. Ändå finns det i alla historiska epoker exempel på framstående tänkare, författare, konstnärer och vetenskapsmän som var kvinnor även om de ofta är mindre kända. Leta reda på några sådana ”doldisar” från medeltiden, lär dig mer om en av dem och gör en personbeskrivning som skulle passa i en lärobok! I Nina Burtons *Den nya kvinnostaden* (Bonniers 2005) och Tuva Korsströms *Kan kvinnor tänka? – en undersökning av det kvinnliga tänkandets villkor* (Symposion 2002) finns många bra tips.

7. Välj en författare från epoken, en som nämns i boken eller någon annan, och gör en presentation av honom/henne. Du har säkerligen gjort författarporträtt tidigare, så du kan principen: ”sök fakta, sammanställ, presentera” – men den här gången ska du planera din presentation så att åhörarna (åskådarna, deltagarna, spelarna, lunchgästerna, resenärerna?) aldrig glömmer författaren ifråga ... använd helt enkelt all kreativ fantasi du har!

Renässansen

DISKUTERA!

1. Jämför den genomsnittliga medeltidsmänniskan med en typisk renässansmänniska – vilka är skillnaderna i deras sätt att leva och deras sätt att se på världen? (Var medveten om att diskussionen kommer att utgå från generaliseringar.)
2. Vad ansåg ”den typiska renässansmänniskan” om medeltiden? Vilken bild har du själv av medeltiden?
3. Vad gjorde Leonardo da Vinci till en typisk ”renässansmänniska”?
4. Don Quijote kämpar för det han tror på. Vilka kämpar finns idag? Vad kämpar de för? Finns det någon eller några som för en lika hopplös kamp som Don Quijote?
5. Don Quijote lever i en fantasivärld. Behöver vi fantasin? Varför? Varför dagdrömmer man? Om vad? Finns det – vilket Don Quijotes vänner definitivt anser – faror med att för ofta besöka sin fantasivärld?
6. I renässansens drama återfinns ofta bestämda typer: den listiga tjänstflickan, den dumme äkta mannen, den unga vackra flickan etc. Vilka typer finns i dagens såpor? Ge exempel. Varför tror du att man skapar berättelser med dessa bestämda typer?
7. Vad var det nya budskapet i Luthers predikningar? Vad tror du: kan en vanlig människa ha direktkontakt med Gud eller behövs en mellanhand, en präst till exempel?
8. Varför skrev Stiernhielm dikten Herkules? Tror du att man kan uppnå direkta påverkans effekter med en dikt (en film, en roman, ett dataspel)? Har du några exempel?
9. Vilken väg tror du Herkules väljer?

SKRIV!

1. Välj en av illustrationerna i kapitlet och skriv med bilden som utgångspunkt. Välj ett eller flera av nedanstående angreppssätt:
  - gör en konkret beskrivning av bilden – vad ser du?
  - gör en personlig kommentar eller reflektion
  - använd bilden som inspiration för tio minuters helt fri skrivning
  - ta reda på mer om konstnären och konstverket och sammanställ informationen
  - skriv en novell eller dikt som utgår från vad man ser på bilden
  - låt någon av personerna på bilden träda fram och tala
  - skriv en tidningsartikel eller notis om det som bilden skildrar.
2. Lek Molière! Välj en mänsklig svaghet, t.ex. snålhet, vidskeplighet, överdriven noggrannhet eller något annat, och låt den bli utgångspunkt för en novell (eller varför inte en enaktare?). Använd gärna humor!
3. Gör som Stiernhielm och skriv din egen Herkules-dikt. Välj ett av nedanstående angreppssätt:
  - Skriv en modern Herkules. Vad lockar och frestar en ung person idag? Vilka är de moderna fru Dygd och fru Lusta? Hur ser de ut? Vad lockar de med?
  - Skriv ”15 råd till en ung man” eller ”15 råd till en ung kvinna” – som en konkret punktlista.
  - Föreställ dig att Herkules följer fru Lustas väg och skriv om var i livet han befinner sig 20 år senare!
  - Föreställ dig att Herkules följer fru Dygds väg och skriv om var i livet han befinner sig 20 år senare!
4. Kan kampen vara värd besväret även om den är fruktlös? Resonera – och använd gärna Don Quijote som liknelse!
5. Gutenbergs tryckpress, Internet och ... ja, vad? Försök att föreställa dig nästa stora kommunikations- och informationsrevolution!

LÄS EN BOK!

Skriv en bokanalys

Läs en bok som på något sätt behandlar renässansen – välj bland tipsen på s. 184 eller ta något helt annat! Gör sedan en bokanalys enligt mallen Bokanalys. Tänk på vad du har lärt dig om epoken i kapitlet och se vad som är typiskt för epoken i den bok du väljer att läsa.

Gör ett personporträtt

Välj ut en intressant person i din bok. Gör sedan en personbeskrivning enligt mallen Personporträtt.

SPELA UPP!

1. Välj en kort dialog ur ett av Shakespeares dramer. Läs och repetera tillsammans med några klasskamrater. Spela upp dialogen inför klassen.
2. Du kan förstås också välja någon av de berömda monologerna – kanske kan ni ha en Hamletfestival och se vem som kan uppföra ”Att vara”-monologen (s. 172) med störst finess och dramatik!

ARBETA VIDARE – FÖRDJUPNING

Många av fördjupningsuppgifterna kan redovisas på valfritt sätt: skriftligt, muntligt, som en diskussion, som en powerpointpresentation eller ett collage, med musik, med bilder ... – diskutera med din lärare!

1. Beskriv renässansens syn på människan i en utredande uppsats eller essä.
2. Varför tror du att somliga menar att Gutenbergs tryckpress var en större informationsrevolution än Internet? Tänk framförallt på ”före- och efter”-effekten i de olika tiderna.
3. Vad betyder egentligen beskrivningen av romanen Don Quijote – ”skildrar världen som den är och människan som hon borde vara”? Håller du med?
4. Varför tror du att det är så vanligt med udda par i en viss typ av filmer? Jämför Don Quijote och Sancho Panza med några figurer ur någon *buddy movie* du har sett.
5. Återberätta handlingen i ett av Shakespeares dramer som *inte* nämns i *Litteraturen lever!*
6. Beskriv teaterns roll i England under Shakespeares tid! Finns det några liknande fenomen, kulturella eller andra, i dagens Sverige?
7. I vad hade människorna under renässansen rätt? I vad hade de fel? Ge dina egna synpunkter på deras världsbild, dvs. deras sätt att se på verkligheten. Är det något vi saknar i dagens samhälle? Skriv en utförlig, utredande uppsats där du gärna får komplettera med fakta från flera källor. Berätta först om renässansens världsbild, så som den presenteras och framstår i dina källor, och sedan din egen. Avsluta med att jämföra dem och kom på så sätt fram till skillnader och likheter.
8. Med hjälp av en fantastisk tidsmaskin, utvecklad på elprogrammet på ett gymnasium i här i stan, har du just fått möjligheten att färdas tillbaka i tiden. Maskinen är inte riktigt färdig så den här gången kan du bara resa tillbaka till renässansen. Du kan välja mellan att hamna i Italien, Frankrike eller England. Skriv ett reportage om din tidsresa och berätta vad du varit med om och hur du upplevde livet på platsen du hamnat. Använd alla dina sinnen: syn, hörsel, lukt, smak, känsel.

9. Få kvinnor från äldre epoker finns med i den så kallade ”kanon”, dvs. de texter som man traditionellt har läst i skolan i århundraden och som oavsett om vi vill det eller inte har format sättet att tänka ända framme i våra dagar. Ändå finns det i alla historiska epoker exempel på framstående tänkare, författare, konstnärer och vetenskapsmän som var kvinnor även om de ofta är mindre kända. Leta reda på några sådana ”doldisar” från renässansen, lär dig mer om en av dem och gör en personbeskrivning som skulle passa i en lärobok! I Nina Burtons *Den nya kvinmostaden* (Bonniers 2005) och Tuva Korsströms *Kan kvinnor tänka? – en undersökning av det kvinnliga tänkandets villkor* (Symposion 2002) finns många bra tips.
10. Välj en författare från epoken, en som nämns i boken eller någon annan, och gör en presentation av honom/henne. Du har säkerligen gjort författarporträtt tidigare, så du kan principen: ”sök fakta, sammanställ, presentera” – men den här gången ska du planera din presentation så att åhörarna (åskådarna, deltagarna, spelarna, lunchgästerna, resenärerna?) aldrig glömmer författaren ifråga ... använd helt enkelt all kreativ fantasi du har!

Upplysningen

DISKUTERA!

1. Vad tycker du? Kan man lära av andras misstag? Måste man göra alla erfarenheter själv? Finns det några erfarenheter som man måste få göra själv?
2. Vad innebär de rättigheter som upplysningens filosofer ansåg var människans av naturen? Medför dessa rättigheter några skyldigheter?
3. Hur kommer det sig att människorna under upplysningen började ifrågasätta vad kyrkan sa? Försök förklara!
4. Vad menar Swift egentligen med "Ett anspråklöst förslag"? Hur fungerar hans stilgrepp och argumentationsknep?
5. Robinson Crusoe överlevde med hjälp av sitt sunna förnuft och sin tro på Gud. Vilka egenskaper tror du att man behöver för att klara sig på en öde ö i flera år?
6. Är Robinson en optimist eller en pessimist? Motivera!
7. Hur tror du att Robinson Crusoe skulle klara sig i dokusåpan Robinson?
8. Vad tror du Rousseau menade med "Människan är född fri. Men överallt är hon slagen i bojor."?
9. Tsunamivågen över Lissabon fick Voltaire att ställa sig frågan om världen verkligen är i grunden god. Vad tycker du? Finns det en mening med allt som sker?
10. Vad tror du om uppfostringsprincipen som framförs i *Émile*? Fördelar och nackdelar? (När Rousseau säger "barn" menar han "pojkar"; flickor ska enligt hans uppfattning inte ha särskilt mycket mer utbildning än att kunna föra sig och spela piano – men nu förutsätter vi att hans principer gäller alla barn.)
11. Hur kommer det sig att Bellman fortfarande "håller", 200 år senare? Vad av den moderna svenska musiken kommer garanterat att stå sig också framåt år 2206?

SKRIV!

1. Välj en av illustrationerna i kapitlet och skriv med bilden som utgångspunkt. Välj ett eller flera av nedanstående angreppssätt:
  - gör en konkret beskrivning av bilden – vad ser du?
  - gör en personlig kommentar eller reflektion
  - använd bilden som inspiration för tio minuters helt fri skrivning
  - ta reda på mer om konstnären och konstverket och sammanställ informationen
  - skriv en novell eller dikt som utgår från vad man ser på bilden
  - låt någon av personerna på bilden träda fram och tala
  - skriv en tidningsartikel eller notis om det som bilden skildrar.
2. Jonathan Swift använde sig av ironi när han skrev ”Ett anspråkslöst förslag”. Gör likadant! Skriv en ironisk pamflett (= liten stridsskrift i något aktuellt ämne) där du erbjuder en lösning, gärna drastisk, på valfritt problem.
3. Låna ett annat grepp av Swift och skriv en allegori (= en berättelse som på ytan är t.ex. en saga, men på ett djupare plan handlar om t.ex. något politiskt) – ungefär som *Gullivers resor*!
4. Föreställ dig att du är Robinson Crusoe. Skriv en sida i hans dagbok – från en dag då allt har gått bra för honom och det mesta går att sätta upp på ”gott”-sidan i anteckningsboken!
5. Hur ser ditt Eldorado ut? Beskriv utförligt och använd alla sinnen! (Hur länge tror du att du skulle stå ut där?)
6. Vad menar Voltaire med ”Vi måste odla vår trädgård”? Förklara och ge exempel! Har han rätt? Försök sammanfatta ditt ”livsmåste” i en liknande mening!
7. Tolka Anna Maria Lenngrens ”Pojkarna” på ditt eget sätt, valfri texttyp – ämnet är alltså barndomsvänner som av någon anledning glider ifrån varandra och skiljs åt för att livet kommer emellan.
8. Med hjälp av en fantastisk tidsmaskin, utvecklad på elprogrammet på ett gymnasium i här i stan, har du just fått möjligheten att färdas tillbaka i tiden. Maskinen är inte riktigt färdig så den här gången kan du bara resa tillbaka till upplysningen. Du kan välja mellan att hamna i Frankrike eller England. Skriv ett reportage om din tidsresa och berätta vad du varit med om och hur du upplevde livet på platsen du hamnat. Använd alla dina sinnen: syn, hörsel, lukt, smak, känsel.

LÄS EN BOK!

Skriv en bokanalys

Läs en bok som på något sätt behandlar upplysningen – välj bland tipsen på s. 234 eller ta något helt annat! Gör sedan en bokanalys enligt mallen Bokanalys. Tänk på vad du har lärt dig om epoken i kapitlet och se vad som är typiskt för epoken i den bok du väljer att läsa.

Gör ett personporträtt

Välj ut en intressant person i din bok. Gör sedan en personbeskrivning enligt mallen Personporträtt.

SPELA UPP!

1. Tänk dig ett samtal mellan en nutidsmänniska och Anna Maria Lenngren, upplysningens stora satiriker som alltid skrev anonymt. Gör några stolpar till en dialog mellan de två personerna och spela sedan upp den! Öppningsrepliken: ”Fru Lenngren, varför fick det aldrig komma till allmänhetens kännedom att det var ni som författade alla de vassa satirerna i Stockholmsposten?”
2. Skriv tre korta monologer där Robinson Crusoe tar till orda: en när han just har insett att han har överlevt skeppsbrottet, en som utspelas några år efter att han har installerat sig på ön och en tredje när han just har blivit räddad och är på väg hem till England. Repetera och spela upp!
3. Om du har sångröst eller kan spela ett instrument: framför något av Bellman! (Är ni flera i klassen som har sådana talanger kan ni arrangera en Bellmanfestival i miniformat ...)

ARBETA VIDARE – FÖRDJUPNING

Många av fördjupningsuppgifterna kan redovisas på valfritt sätt: skriftligt, muntligt, som en diskussion, som en powerpointpresentation eller ett collage, med musik, med bilder ... – diskutera med din lärare!

1. Rousseau ansåg att kulturen i samhället brukar våld mot naturen. Hur ser det ut idag? De normer vi människor agerar utifrån, kommer de från naturen eller är det människorna som har bestämt vad som gäller? Varför leker flickor med dockor och pojkar med bilar, till exempel? Gör de det av naturen eller på grund av att människorna runt omkring barnen uppmuntrar dem att leka med en viss sorts leksaker? Vad tror du? Sök fakta och stäm av med dina egna personliga åsikter.
2. Jämför upplysningen med antiken, medeltiden, renässansen eller vår egen tid. Vad i sättet att tänka och se på verkligheten är lika och vad är olika?

3. Ta reda på mer om filosofen John Locke och hans tankar om de mänskliga rättigheterna! Var håller du med honom? Var tycker du olika?
4. I vad hade människorna under upplysningen rätt? I vad hade de fel? Ge dina egna synpunkter på deras världsbild, dvs. deras sätt att se på verkligheten. Är det något vi saknar i dagens samhälle? Skriv en utförlig, utredande uppsats där du gärna får komplettera med fakta från flera källor. Berätta först om upplysningens världsbild, så som den presenteras och framstår i dina källor, och sedan din egen. Avsluta med att jämföra dem och kom på så sätt fram till skillnader och likheter.
5. Om du bor i närheten av ett bibliotek som lånar ut musik: lyssna dig igenom några olika Bellmantolkningar och sätt sedan samman ett tänkt radioprogram på ca 30 minuter, komplett med musik och dina egna kommentarer!
6. Få kvinnor från äldre epoker finns med i den så kallade ”kanon”, dvs. de texter som man traditionellt har läst i skolan i århundraden och som oavsett om vi vill det eller inte har format sättet att tänka ända framme i våra dagar. Ändå finns det i alla historiska epoker exempel på framstående tänkare, författare, konstnärer och vetenskapsmän som var kvinnor även om de ofta är mindre kända. Leta reda på några sådana ”doldisar” från upplysningen, lär dig mer om en av dem och gör en personbeskrivning som skulle passa i en lärobok! I Nina Burtons *Den nya kvinnostaden* (Bonniers 2005) och Tuva Korsströms *Kan kvinnor tänka? – en undersökning av det kvinnliga tänkandets villkor* (Symposion 2002) finns många bra tips.
7. Välj en författare från epoken, en som nämns i boken eller någon annan, och gör en presentation av honom/henne. Du har säkerligen gjort författarporträtt tidigare, så du kan principen: ”sök fakta, sammanställ, presentera” – men den här gången ska du planera din presentation så att åhörarna (åskådarna, deltagarna, spelarna, lunchgästerna, resenärerna?) aldrig glömmer författaren ifråga ... använd helt enkelt all kreativ fantasi du har!

1800-talet

DISKUTERA!

1. Märks effekterna av 1800-talets ”tre revolutioner” idag? Hur tror du att livet hade sett ut om de inte hade genomförts?
2. Man kan säga att romantiken är en reaktion mot upplysningens förnuft och logik. Hur märks det?
3. Hur kommer det sig att historiska romaner blev så populära på 1800-talet?
4. Det är tveklöst så att Jane Austens romaner läses av betydligt fler kvinnor än män. Ändå är det så att säga ”vanliga romaner”, och roliga dessutom – inget i själva böckerna gör att män inte kan läsa dem med behållning. Vad är förklaringen till att dessa böcker är ”kvinnoböcker”? Hur förklarar man att kvinnor i allmänhet läser om både män och kvinnor medan män tycks föredra att läsa om andra män?
5. Stagnelius arv lever kvar långt efter hans död – varför är dödslängtan och fascination inför döden ett så vanligt ämne i framförallt sångtexter och dikter?
6. ”Odalbonden och äventyraren” står det om i avsnittet om Geijer. Beskriv människotyperna! Är människan i allmänhet en blandning, eller är man antingen det ena eller det andra? Är det ena bättre än det andra?
7. Tegnér's dikt ”Det eviga” (s. 271) ligger som dekorationstext på bokens omslag. Varför tror du att man har valt just den dikten till omslaget?
8. Vad tycker du är viktigt i livet? Se dig om: vad verkar människor i din omgivning sträva efter?
9. Håller du med Emile Zola när han säger att författarens uppgift är att beskriva människan, samhället och makten utan att dölja något? Eller ska böcker fungera som verklighetsflykt och underhållning, tycker du? (Och hur är det med filmer i förhållande till böcker i det avseendet – ska också filmen beskriva världen eller är huvudsyftet att underhålla?)
10. Hur skulle Budorden för bästsäljare (s. 276) behöva omformuleras för att fungera på 2000-talet?
11. En aspekt av *Oliver Twist* diskuteras ofta nu för tiden: karaktären Fagin. Han är tjuvligans ledare och tämligen osympatisk – men Dickens gör också ett ganska stort nummer av att Fagin är av judisk börd, och detta faktum fogas så att säga till Fagins övriga obehagliga karaktärsdrag. Som modern människa har man givetvis kraftiga invändningar mot detta, men hur ska man tackla problemet? Boken anses i övrigt ha stora förtjänster och vara trevlig att läsa. Ska man ”censurera” texten, diskutera den, lägga till kommentarer i nyutgåvor, se det som en kvarleva från en svunnen tid, helt undvika att använda boken i skolan ...?

12. I verkligheten finns de absolut, men hur står det till i fiktionen idag (böcker, serier, filmer, spel etc.): finns det hjältinnor som likt Jane Eyre tar plats, är högljudda, bestämda, intelligenta och passionerade och bärjar sina drömmars man även om de inte är speciellt snygga?
13. På vilket sätt är Balzac realist?
14. Hur ser *du* på det faktum att Emma Bovary har en älskare trots att hon är gift och har barn? Hade det varit någon skillnad om hon hade varit man, enligt ditt sätt att se det?
15. Vad är, enligt din mening, Emma Bovarys stora misstag?
16. Zola skriver ofta om arbetarnas liv – om hur kolgruvearbetarna kämpar i hetta och mörker under jorden och om hur tvätterskor bokstavligen sliter ihjäl sig utan att få in tillräckligt med pengar till familjen. Försök att lista några sådana moderna skildringar (böcker eller filmer)!
17. Vari består straffet med en skenavrättning, en sådan som Dostojevskij utsattes för?
18. Raskolnikov i *Brott och straff* tycker i början av boken att han i sin egenskap av ”övermänniska” har rätt att ta en i hans ögon meningslös människas liv. Tanken strider mot allt vad humanism vill säga, mot grundbulten i vårt samhälle. Hur kan människor ändå tänka den? Resonera dels kring hur man kan komma till Raskolnikovs slutsats, dels kring vad som gör den orimlig att agera utifrån.
19. Vad är det som ”går an”, enligt Almqvist? Vad går *inte* an idag? Det förekommer fortfarande att romaner och filmer väcker uppmärksamhet på grund av själva ämnet – ge exempel!
20. Vad är lockelsen i science fiction, genren som introducerades av Jules Verne? (Du bör kunna diskutera frågan även om du själv inte är sci-fi-frälst ...)
21. Strindberg propagerade för jämlikhet i äktenskapet men det var inte lika lätt att leva som han lärde. Diskutera jämlikhet med dina klasskamrater. Ska mannen och kvinnan dela på föräldraledigheten, till exempel? Och vem har ansvar för att det städas, handlas och tvättas? (Och så en ganska klurig extrafråga: vad tror du avgör hur man tycker i dessa frågor?)
22. *Fröken Julie* handlar om klasskamp och klasskillnader. Finns detta i dagens Sverige? Vad tror du om framtiden i det här avseendet?
23. Fredrika Bremer såg USA som ett föredöme: där fanns möjligheterna för att kvinnor skulle bli fullvärdiga samhällsmedborgare. Finns det något sådant ”idealsamhälle” idag? Börja med jämställdhetsperspektivet, men det är tillåtet att ta in andra aspekter. Finns det något land som är ett föredöme t.ex. när det gäller att ta hand om barn eller gamla?
24. Förlåtelsen är ett centralt tema i *Gösta Berlings saga*. Vad kan man förlåta och inte förlåta, och vad avgör om man kan – resultatet av eller avsikten bakom en handling?

25. Vad menar Fröding med ”för den, som ur Eden förbannats, är Eden ett Eden ändå”?
26. Vad säger du om Heidenstams åsikt – ”heter medborgarrätt pengar” än idag?
27. ”Jag tror på köttets lust och själens obotliga ensamhet”, skrev Söderberg – diskutera!
28. Vad (konkret och abstrakt) är det i texten ”Kysen” som avslöjar att den är skriven 1903?

SKRIV!

1. Välj en av illustrationerna i kapitlet och skriv med bilden som utgångspunkt. Välj ett eller flera av nedanstående angreppssätt:
  - gör en konkret beskrivning av bilden – vad ser du?
  - gör en personlig kommentar eller reflektion
  - använd bilden som inspiration för tio minuters helt fri, surrealistisk, skrivning
  - ta reda på mer om konstnären och konstverket och sammanställ informationen
  - skriv en novell eller dikt som utgår från vad man ser på bilden
  - låt någon av personerna på bilden träda fram och tala
  - skriv en tidningsartikel eller notis om det som bilden skildrar.
2. Har du sett någon av filmerna som nämns i boken (s. 364)? Vilka egenskaper har hjälten i filmerna? Vilka egenskaper tycker du är viktiga att en hjälte besitter?
3. Vad är du beredd att göra för att uppnå dina drömmar? Vad som helst? Var går din gräns? Skriv och berätta!
4. Gör som realisterna! Beskriv något eller någon din omgivning så detaljerat som möjligt. Glöm inte att beskriva den mörka sidan också!
5. Skriv om ”Sven Duva”! Du kan behålla karaktärer och miljö och förvandla dikten till en novell eller ett filmmanus – eller också kan du försöka sammanfatta handlingen i några enkla meningar som du sedan gör till utgångspunkt för en novell som utspelas i en helt annan miljö men har en hjälte och ett händelseförlopp av snarlik karaktär.
6. Gör som Dostojevskij! Beskriv två sätt att se på livet och människan. Ett synsätt ska beskriva det goda i livet och hos människan, det andra synsättet står för det onda och grymma. Du kan skriva en novell eller en essä. Rubrikförslag: ”Ljus och mörker”.
7. Har du, som Raskolnikov, haft riktigt dåligt samvete för något någon gång? Försök att beskriva den känslan. Vad grubblade du på? Hur försökte du stilla ditt samvete?

8. Skriv ett kärnfullt råd till den tvehågsna kvinnan i ”I valet och kvalet” – det är tillåtet att använda diktens form!
9. Skriv en kommentar till Frödings dikt ”En kärleksvisa” (sök gärna upp dikten och läs den i sin helhet). Vad känner du inför diktaren – avsky, medlidande eller något helt annat?
10. Skriv en text, av valfri längd och typ, under rubriken ”Köttets lust och själens obotliga ensamhet”!
11. Skriv en fortsättning på novellen ”Att få sova”!
12. Med hjälp av en fantastisk tidsmaskin, utvecklad på elprogrammet på ett gymnasium i här i stan, har du just fått möjligheten att färdas tillbaka i tiden. Maskinen är inte riktigt färdig så den här gången kan du bara resa tillbaka till 1800-talet. Du kan välja mellan att hamna i Sverige, Frankrike, England eller Amerika. Skriv ett reportage om din tidsresa och berätta vad du varit med om och hur du upplevde livet på platsen du hamnat. Använd alla dina sinnen: syn, hörsel, lukt, smak, känsel.

LÄS EN BOK!

Skriv en bokanalys

Läs en bok som på något sätt behandlar 1800-talet – välj bland tipsen på s. 364 eller ta något helt annat! Gör sedan en bokanalys enligt mallen Bokanalys. Tänk på vad du har lärt dig om epoken i kapitlet och se vad som är typiskt för epoken i den bok du väljer att läsa.

Gör ett personporträtt

Välj ut en intressant person i din bok. Gör sedan en personbeskrivning enligt mallen Personporträtt.

SPELA UPP!

1. Välj ut en dikt av en 1800-talspoet. Se till att du förstår vad den handlar om. Repetera, markera betoning och pauser, repetera igen och läs sedan upp den för klassen med dramatisk inlevelse!
2. Välj en scen ur August Strindbergs *Fröken Julie*. Läs, repetera och spela upp inför klassen.
3. Om du inte har läst eller sett *Fröken Julie* tidigare: läs sammanfattningen på s. 325. Skriv sedan, utifrån bara detta, en dialog mellan Jean och Julie som utspelas dagen efter förförelsen. Spela upp för klassen. Jämför sedan era tolkningar med varandra – och se eller läs sedan originalet! När ni diskuterar de olika versionerna, uppehåll er särskilt vid hur skillnaderna mellan man och kvinna samt mellan ”fattig” och ”rik” kan betonas och framställas.

4. Skriv en dialog mellan en tidningsredaktör och en författare under Dickens 1800-tal. Författaren söker upp tidningen för att han vill skriva en allvarsam och upplysande följetong om livet, precis som det är. Grundtemat är ett triangeldrama i kolgruvemiljö och alla snaskiga detaljer ska redovisas rätt upp och ner. Skriv dialogen mellan redaktören (som alltid utgår från Budord för bästsäljare) och den ihärdige författaren (som tycker tvärtom i alla avseenden). Repetera och spela upp för klassen.
5. Dramatisera vigselscenen ur *Jane Eyre*. Det är tillåtet att ändra, dra ifrån eller lägga till.
6. Skriv om novellen "Att få sova" till en monolog. Låt den utspelas precis före det sista stycket och omfatta handlingen i hela utdraget. Framför sedan för klassen, antingen som en dramatisering eller som en inlevelsefull uppläsning.

ARBETA VIDARE – FÖRDJUPNING

Många av fördjupningsuppgifterna kan redovisas på valfritt sätt: skriftligt, muntligt, som en diskussion, som en powerpointpresentation eller ett collage, med musik, med bilder ... – diskutera med din lärare!

1. Berätta om romantikernas förhållande till naturen i en utredande uppsats eller essä.
2. Hur såg man på människan på 1800-talet? Hur var hennes förhållande till kyrkan? Ta reda på mer, jämför med vår tid och resonera!
3. Jämför realismen eller romantiken med vår egen tid eller med varandra. Vad i sättet att tänka och se på verkligheten är lika och vad är olika?
4. I vad hade människorna under 1800-talet rätt? I vad hade de fel? Ge dina egna synpunkter på deras världsbild, dvs. deras sätt att se på verkligheten. Är det något vi saknar i dagens samhälle? Skriv en utförlig, utredande uppsats där du gärna får komplettera med fakta från flera källor. Berätta först om 1800-talets världsbild (eller världsbilder?), så som den (de) presenteras och framstår i dina källor, och sedan din egen. Avsluta med att jämföra dem och kom på så sätt fram till skillnader och likheter.
5. Få kvinnor från äldre epoker finns med i den så kallade "kanon", dvs. de texter som man traditionellt har läst i skolan i århundraden och som oavsett om vi vill det eller inte har format sättet att tänka ända framme i våra dagar. När vi kommer så långt fram som till 1800-talet blir de fler, exemplen på tänkare, författare, konstnärer och vetenskapsmän som var kvinnor. Ändå är kvinnorna definitivt i minoritet, och det finns en tendens att kvinnor inom traditionellt manliga verksamhetsområden som vetenskap och komponerande av konstmusik inte har den plats i historien som de möjligen hade förtjänat. Finns det några kvinnliga "doldisar" från 1800-talet? Lär dig mer om en av dem och gör en

personbeskrivning som skulle passa i en lärobok! I Nina Burtons *Den nya kvinnostaden* (Bonniers 2005) och Tuva Korsströms *Kan kvinnor tänka? – en undersökning av det kvinnliga tänkandets villkor* (Symposion 2002) finns många bra tips.

6. Välj en författare från epoken, en som nämns i boken eller någon annan, och gör en presentation av honom/henne. Du har säkerligen gjort författarporträtt tidigare, så du kan principen: ”sök fakta, sammanställ, presentera” – men den här gången ska du planera din presentation så att åhörarna (åskådarna, deltagarna, spelarna, lunchgästerna, resenärerna?) aldrig glömmer författaren ifråga ... använd helt enkelt all kreativ fantasi du har!

Mall för bokanalys

Att läsa och skriva kring en bok som du har läst kan göra dig skarpare och mer uppmärksam och förstärker förhoppningsvis läsoplevelsen. När du läser en bok i samband med att du studerar det litteraturhistoriska sammanhang som den hör hemma i kan det fördjupa läsoplevelsen ytterligare.

En bokanalys handlar inte bara om att redogöra för vad som händer i boken ("Robinson Crusoe handlar om en man som bor ensam på en öde ö") – istället ska du gå på djupet och se vad boken verkligen vill säga ("Den handlar om hur viktigt det är att tänka rationellt och samtidigt förlita sig på Gud.").

I din analys bör du på något sätt ta upp följande faktorer:

- tiden
- miljön
- personerna
- händelseförloppet
- budskapet
- berättartekniken
- språket.

De flesta romaner innehåller någon sorts vändpunkt eller förändring. Frågorna 1–7 nedan kan de hjälpa dig med att hitta det centrala i boken.

1. Utgångspunkt
Beskriv huvudpersonen och dennes bakgrund samt miljö och tid.
Redogör kortfattat för handlingen/händelseförloppet.
2. Orsak
Vad är orsaken till personens uppbrott eller förändring?
3. Mål och drivkrafter
Vad vill eller drömmer personen om? Vad (egenskaper eller yttre faktorer) driver huvudpersonen framåt?
4. Resultat
Hur blir resultatet i verkligheten? Hur skildras personernas liv i boken?
5. Positiva faktorer ("hjälpare")
Vilka människor, händelser eller andra faktorer i omgivningen påverkar i positiv riktning (hjälper) personen att närma sig sitt mål och sin dröm eller att uppnå förändring?
6. Negativa faktorer ("motståndare")
Vilka människor, händelser eller andra faktorer i omgivningen hindrar personen från att nå sitt mål?
7. Vilken effekt får dessa faktorer, och varför?

När du tagit reda på detta kan det vara dags att ta itu med det verkligt intressanta – att börja fundera över följande frågor:

8. Varför är huvudpersonen sådan som hon är?
9. Varför vill författaren skildra just den miljön på just det viset?
10. Varför börjar författaren romanen på just det sättet?
11. Vad får det för effekt att romanen slutar som den gör?
12. Vad det är i romanen som är typiskt för genren den är skriven i?
13. Vad i romanen är typiskt för epoken/tidsperioden den är skriven i?

Börja din analys med att tala om vem som skrivit boken, vad boken heter och när den är skriven. Skriv sedan rent svaren på frågorna ovan. Nu ska de *inte* ställas upp i punktform utan istället i en löpande text som hänger ihop.

Mall för personporträtt

Välj ut en intressant person i boken du har läst. Det måste inte vara huvudpersonen. Beskriv personen så detaljerat och ingående du kan: gör en personbeskrivning. Om du vill, och om du inte tycker att det stör din läsupplevelse, kan du ha papper och penna till hands och göra korta anteckningar redan medan du läser. Då blir det lättare att hitta tillbaka till intressanta delar i boken när du väl börjar skriva ditt personporträtt.

Välj själv i vilken ordning och hur mycket du skriver om varje fråga. Längden på personporträttet avgör du själv – du ska känna dig nöjd med ditt porträtt och ha gjort ditt bästa.

Ta hjälp av följande frågor:

1. Vem är X?
2. Hur ser X ut?
3. Vilken roll har X i boken?
4. Hur påverkas X av det som händer?
5. Är X samma person i början som i slutet av boken?
6. Vilken relation har X till de övriga i boken?
7. Kan X finnas på riktigt?
8. Är X en symbol för något?
9. Vad gör X, och hur och varför?
10. Hur betar sig andra mot X?
11. Hur ser miljön ut omkring X?
12. Hur beskriver författaren personen? Ge exempel ur texten.
13. Hur lär vi känna X? Beskriv den första scenen där vi får möta henne/honom!
14. Beskriver författaren X:s tankar och känsloliv eller lär vi känna X främst genom det han/hon gör?
15. På vilket sätt är personen typisk för romanens genre? (På vilket sätt är hon otypisk?)
15. På vilket sätt är personen typisk för sin epok? (På vilket sätt är hon otypisk?)